

A magyar egyetemi ifjúság konstantinápolyi küldöttsége

Csaknem 110 éve, hogy Törökországból visszaérkeztek a Buda elfoglalása után Konstantinápolyba szállított corvinák. A hazatalált harmincöt kötet közül csupán tizenkettő eredeti corvina, a többi XIV—XV. századi magyar kódex volt. Így jutott vissza Magyarországra többek között *Theophrasztosz*, *Cicero*, *Quintus Curtius Rufus*, *Euszebiós*, *Pamphili*, *Silius Italicus*, *Suetonius*, *Julius Caesar*, *Tacitus*, *Tertullianus* műveit tartalmazó gyönyörű kódexünk.

1876 júliusában Szerbia és Montenegró felkelésével megkezdődött a Balkán felszabadítása az évszázados török uralom alól. A Balkánt magának kívánó orosz cár és a török szultán, valamint a Balkánon élő népek közötti konfliktus, az ún. „keleti kérdés” a kor egyik izgalmas politikai problémája volt. *Andrássy Gyula* gróf a monarchia közös külügyminisztere arra törekedett, hogy semleges maradjon ebben a vitában.

A semlegesség érdekében 1877. január 15-én titkos megállapodás született Budapesten a cár küldötte és *Andrássy* között. Ennek értelmében a monarchia egy esetleges orosz—török háború esetén semlegességet vállalt, Oroszország pedig azt, hogy nem terjeszti ki hadműveleteit a Balkán nyugati részére. *Andrássy* külügyminiszter és *Tisza Kálmán* miniszterelnök politikai ellenfeleinek és a közvélemény nagy részének szimpátiája — tudva az orosz cár háborús készülődéséről — a törökök felé fordult. Ez érthető. A közvéleményben eleven erővel élt még az 1848/49-es magyar szabadságharc leverésében Oroszország szerepe és az is, hogy a levert magyar szabadságmozgalmak vezetőinek, résztvevőinek Törökország rendszeresen nyújtott menedékjogot. A kor jeles történésze, *Thaly Kálmán* munkássága nyomán a Rákóczi-emigráció és a kuruc kor az érdeklődés középpontjában állott. Természetesen az sem vitás, hogy a magyarság szimpátiáját nem nézték jó szemmel a pánszláv törekvéseket élesztgető balkáni népek, de Magyarország délszláv alattvalói sem.

A törökbarátság fő hangadója a pesti egyetemi ifjúság volt. Török rokonszenvtüntetéseket terveztek, amelyekhez azonban nem csatlakozott sem Zágráb, sem Prága ifjúsága, hiszen balkáni szláv testvéreik sorsáért aggódtak. A bécsi fiatalság passzivitásában *Ferenc József* akarata érvényesült. A császár magyar miniszterelnöke, *Tisza Kálmán* is tilalmazta a tüntetéseket, ennek ellenére további megmozdulásokra került sor, gyakran tízezernél több résztvevővel. *Tisza* erélyes rendszabályhoz nyúlt; bevetette a rendőrséget, ami azután megakadályozta a felvonulásokat.

Ekkor született az a gondolat, hogy a diákság díszkardot ajándékoz *Abdul Kerim* idős török fővezérnek, a Szerbia elleni harc djunisi és alexináci győztesének. *Kerim* pasa Bécsben kapta katonai kiképzését és *Abdul Azisz* szultán uralkodása idején nagy érdemeket szerzett a török katonaság újjászervezésében. A pesti eseményekről így írt a kortárs, *Madarász József*: „*A török konzulnak az egyetemi polgárság (...) fáklyásmenetet kívánt rendezni (...) A tüntetés eltiltatott. Az ifjúság azon üdvös gondolatra jött, hogy a török hadsereg győztes vezérének Abdul Kerimnek, kardot ad át Konstantinápolyban küldöttségileg. S eszközölték. Szűcs Gyula és Lukáts Gyula, kik mellett rajongott a fiatalság, a többi lelkes ifjakkal valósították meg azt.*”

A gyűjtés útján összeszedett pénzből *Pacholek György* pest-budai karműves egy XVIII. századi damaszkuszi fokéles szablyapenge felhasználásával készítette el a díszfegyvert. Az ötvösmunkát bécsi mesterre bízták. A korabeli újságok metszetei alapján a kard leírását a következőkben összegezhjük.

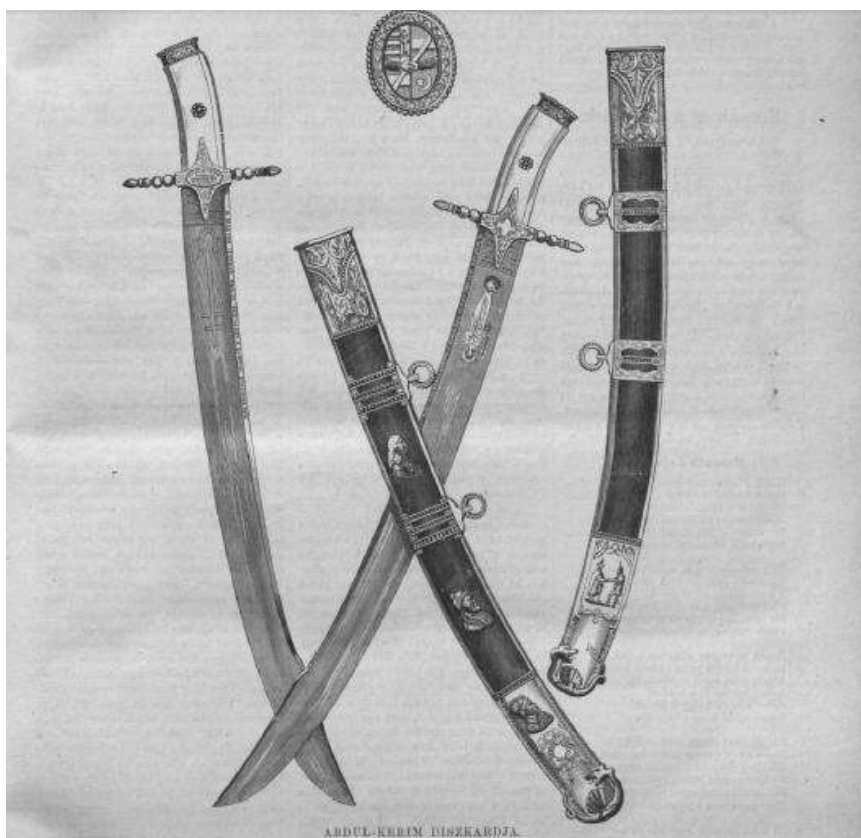
A díszszabályához bársonnyal bevont ezüstveretes hüvely tartozik. Aranyozott torkolatveretének előlapján fegyverekkel keretezett, magyar koronával díszített oroszlános címer, hátlapján indadisz van. Két gyöngysordíszes függesztőkarikát hármás, ugyancsak gyöngysordíszítésű aranyozott pánt kapcsolja a hüvelyhez. A hüvely előlapján a függesztőpántok közötti mezőben *II. Rákóczi Ferenc* aranyból készített, jobbra néző

domborművű mellképe, az alsó függesztőpánt és a koptató között *I. Rákóczi Ferenc* hasonló domborműve látható. A kardkoptató aranyozott ezüst, amit indadisz és sárkányábrázolás zár le. Előlapjának indításánál *Bethlen Gábor* ugyancsak jobbra néző, arany domborművű mellképe található. Hátoldalán török és magyar alak fog kezét, felettük két szembeforduló angyal koszorút tart a fejük fölé.

A penge előlapján a keresztvas alatt DEUS, EXERCITUUM BELLATOR FORTISSIME, ESTO MECUM felirat. (Hadak legerősebb harcos Istene, légy velem.) Ez alatt dicsfényből kinövő kettős kereszt. A fokélen, keresztvasból induló felirat: A MAGYAR IFJÚSÁG, ABDUL KERIMNEK, A DJUNISI GYŐZŐNEK. 1876. A penge hátlapján a keresztvas alatt MARIA MATER DEI, PATRONA HUNGARIÁE, SUB TUUM PRAESIDIUM CONFUGIO (Mária, Isten anyja, Magyarország védője, oltalmad alá menekülünk) felirat. Alatta liliomot tartó egész alakos Mária-kép. A szablya keresztvasa aranyozott ezüst, előlapjának közepén ovális keretben a kardműves neve olvasható, a hátlapon indadisz látható. A szablya markolata elefántcsont, amit egy díszszög erősít a penge markolat-nyúlványához. A markolatot arany díshüvely zárja le, aminek ovális végződésén magyar és török címert alakított ki az ötvös. A címerpajzsot jobbról balra átszelő szalag a Dunát jelképezi. A pajzs közepét, a Duna felett kezét fogó magyar és török kar tölti ki. A címert indadisz keretezi és gyöngysordisz zárja le.

A szablyát több napig közszemlére tették ki, ez mintegy 1000 forintot jövedelmezett a török sebesültek javára.

Egyébként mosolyognivaló a készítettő és a készítők teljes tájékozatlansága. Kereszttel és Mária-képpel díszített szablyát ajándékoztak egy mohamedán hadvezérnek, figyelmen kívül hagyva, hogy a mohamedán vallás minden keresztény jelképet inkább elfogad, mint az Istenanyát. Törökország azonban az orosz hadüzenetet várta ekkor, értékes volt számára a magyar rokonszenv megnyilvánulása, tehát nem akadhatott fenn az említett apróságon.

A Konstantinápolyba induló küldöttség vezetője *Lukáts Gyula* a későbbi országgyűlési képviselő, újságíró — Vácott Frankel Leó cellatársa — volt. (Lukátsot ugyanis párbaj miatt 1882-ben lefogták.) Tagjai pedig: *Kállay Leopold, Scossa Zoltán, Bágya*

Kálmán, Lederer Béla, Neményi Ambrus, Tóth Béla, Soós Jenő, Milassin Károly és Gebhardt Bódog.

1877. január 4-én a fővárosi *Délicatesse* nevű, Szabadi-féle kávéházban gyülekezett kora reggel a küldöttség. *Szabadi-Frank Ignác*, a magyar szabadságharc egykori tüzér főhadnagya nyitotta meg a kávéházat 1874-ben, a mai Múzeum körút és a Ferenczy István utca sarkán. Törzshelye volt ez a törökbarát pesti polgároknak, főleg egyetemistáknak. A menet a kávéháztól indult hét óra előtt, a Lánchíd irányába. Az élén *Rác Pali*, a híres cigányprímás és zenekara magyar és török indulókat játszott.

Rákóczi rodostói sírjára szánt koszorú reggelre nem készült még el, így a koszorúval *Szemere Miklós*, *Szűcs Gyula*, *Mátyus* és *Madarász* csak este csatlakozhattak a küldöttséghez. A *Vasárnapi Újság* 1877. évi első száma a két utóbbinak csak a vezetéknevét közli. Madarász valószínűleg *Madarász Józseffel* azonos. Érdekes, hogy Mátyus és Madarász nem szerepel a konstantinápolyi fényképen, amelyen a küldöttség tagjait és vendéglátóikat örökítették meg.

A korabeli sajtó, de főleg a *Vasárnapi Újság*, valamint a *Magyarország és a Nagyvilág* nagy lelkesedéssel számolt be, amit kétségkívül az is táplált, hogy *Kossuth Lajos* levelében a küldöttséget, mint a közakarat megnyilvánulását jellemezte.

Szeretettel üdvözölték az ifjakat Martonvásárrban, Székesfehérvárott, Keszthelyen, Nagykanizsán, Muraközben, Csáktornyán. Triesztben már tüntetés fogadta az érkezőket. Amikor január 6-án kora délután felszállt a küldöttség a *Ceres* nevű hajóra, hogy az tovább vigye őket, már hatalmas tömeg gyülekezett a parton és „*morte ai barbari*” (halál a barbároknak!) kiáltásokkal rohadt narancsokat és citromokat dobáltak a hajó felé. A rendőrség az incidensről nem vett tudomást. A *Triester Zeitung* viszont — a *Vasárnapi Újság* tudósítója szerint — elítélte a tüntetést és hangsúlyozta, hogy nem triesztiek voltak a tettesek, hanem a környékbeli délszlávok. Ez persze érthető reakció volt, hisz a magyar küldöttséget a helyi lakosok úgy tekinthették, akár az évszázados török elnyomás megtestesült dicsőítését, mint saját pánszláv alapon elképzelt függetlenségi törekvéseik megcsúfolását.

A diákok Korfuban sem szálltak partra, mert tartottak a görögök hasonló demonstrációjától.

A küldöttség január 12-én érkezett meg Konstantinápolyba, ahol szállásul a Galata szerájt jelölték ki részükre. A díszkardot másnap-kellett átadniuk.

„*Borongós téli nap volt*” — írta tudósításában az akkor húsz éves Tóth Béla, a küldöttség egyik tagja, író, újságíró, a hatkötetes *Magyar anekdotakincs*, a *Szájru-l-szájra*, a *Mende-mondák*, a *Magyar ritkaságok* későbbi szerzője, majd így folytatta: „*Délfelé esősre vált az idő, s a Galata szeráj udvarának makadám-ján patakokban folyt a víz, midőn a számunkra fönntartott nyolcz díszes fogatba szálltunk, hogy a szerasz-kierátusba menjünk, a szerdár ekremnek a magyar díszkardot átnyújtani.*”

Amikor a kocsik a szeraszkiekat, azaz a belügyminisztérium kapuján berobogtak, felhangzott a fogadók kiáltása: „*Jaszazin madzsarlar*”. Az előcsarnokban katonazenekar török nemzeti dalokat és indulókat játszott.

A pompás díszterem, amely méltán váltotta ki a magyarok csodálatát, valóban „keleti fényű” volt. Óriási ablakain keresztül a térre, a belügyminisztérium hófehér márvány tornyára nyílt kilátás. A falakat piros kárpit fedte, arany szövésű virágokkal, arabeszkekkel. Az ajtó mellett mahagóni szekrények bársonyán míves fegyverek nyugodtak. A fogadóteremben alacsony kerevetek sora állt. Középen egy perzsaszőnyegen bronz urnában illatos fűvek parázslottak.

Itt fogadta őket az akkor már nyolcvanadik éve felé közeledő agg fővezér. Abdul Kerim kreol arcát hófehér szakáll körítette, szemöldöke és bajusza azonban fekete volt. „*Sem ekkor, se más alkalommal nem láttam mosolyt rajta.*” — írta Tóth Béla. Ezen nem is csodálkozhatunk, hisz egy ingadozó birodalomban, kétes kimenetelű háború előestéjén, ezt vajmi kevéssé várhatjuk el egy nyolcvan éves főparancsnoktól. Abdul Kerim mintegy háromszáz katonai és polgári hivatalnokkal körülvéve fogadta a magyar ifjakat. Ott volt a későbbi nagyvezír, *Edhem pasa* is. A díszkard átadásakor Szűcs Gyula mondott beszédet, majd az *Izsó Miklós* özvegye által készített, fehér és kék díszítésű párnán Milassin Károly nyújtotta

át a fegyvert. Ezután *Száva* pasa válaszolt francia nyelven a magyarok beszédjére, miközben Abdul Kerim felkötötte a magyar díszkardot. Az ünnepséget többször szakította félbe üdvkiáltás, sípok, dobok, rézcsengők hangja.

ABDUL HAMID.

ABDUL KERIM PASA.

Miután a fővezér elbúcsúzott a magyar küldöttségtől és a jelenlévő pasák megcsókolták Kerim tábornoki egyenruhájának szegélyét, a szolgák feketekávét és cigarettát szolgáltak fel. Ezen a fogadáson találkoztak a fiatalok *Széchenyi Ödön* gróffal, a pesti tűzoltóság megszervezőjével és főparancsnokával, aki 1874-től a szultán meghívására Törökországban tartózkodott, hogy ott is megalakítsa a tűzoltó szervezetet. Valószínűleg ekkor kerülhetett sor az itt mellékelt fénykép elkészítésére is, amelyen a küldöttség tagjai mellett ott van többek között *Széchenyi* és *Száva* pasa is.

Később látogatásra került sor *Redif* hadügyminiszternél.

Másnap estély volt az osztrák—magyar nagykövetségen. A bécsi külügyminisztérium sietett gyorsan elzárkózni a pesti egyetemi ifjak minden megmozdulásától, hiszen éppen ebben az időben zajlottak a januári titkos tárgyalások a monarchia és Oroszország között.

Január 22-én a Galata szerájban Száva pasa a szultán, *II. Abdul Hamid* nevében átadta a küldöttség tagjainak a Medzsije-rendjelet. Ezután a küldöttség a szultánhoz a Bolma Begese palotájába hajtatott, hogy megköszönjék a kitüntetését. „*A nagy váróteremben (keleti szokás szerint) — tudhatjuk meg Tóth Bélától — körülbelül két óráig időztek a magyar ifjak, mialatt az udvari személyzet csibukokkal, kávéval, rózsamézzel, ibolyakék serbettel, sahat lukummal, dulcsással s más török csemegével szolgált.*” Azonban hiába vártak, mert a szultán fogfájására hivatkozva nem fogadhatta a küldöttséget, csupán sógorát, *Mah- mud Damad* pasát küldte a magyarokhoz.

A hónap második fele fárasztó vendégeskedésekben, lakomákban és izgalmas kalandokban bővelkedett. Vendégül látta őket többek közt *Midhát* basa a nagyvezír pár nappal kegyvesztése és száműzetése előtt, *Sevket* pasa, a „bulgarian atrocities” elkövetője. Részt vettek egy majdnem halálos kimenetelű várnai hajóúton, ahol is a Fekete-tengeren hatalmas viharba kerülve kigyulladt hajójuk. Fogadta őket *Hairullah* efendi a seik-ül-izlami, a „török pápa”, ott voltak a „táncoló dervisek” istentiszteletén, meghallgatták *Gedik* pasa színházában a tiszteletükre rendezett díszelőadást. Igazi magyar töltöttkáposzta-vacsorán vettek részt *Czakó Jánoséknál*, a Konstantinápolyban élő magyar gyógyszeráru nagykereskedőnél.

Tulajdonképpen így zajlott le a konstantinápolyi küldetés. A kis csoport február elején érkezett haza. Budapest örömmujjongással fogadta őket. Ünneplések közepette bejárták az egész országot és élménybeszámolókat tartottak, ami még inkább olajat öntött a törökbarát tüntetések amúgy is gyúlékony talajára.

A magyar delegáció látogatását 1877. május elején török küldöttség viszonzotta Budapesten *Seikh Szulejmán* efendi vezetésével.

A Török Birodalom, mint tudjuk, szétesett, hanyatlását semmi sem tudta megakadályozni megmentésével hiába próbálkoztak. A fiatalok fellángolása is jobbra ifjúkori tüzből táplálkozott. Álljon itt példaként Tóth Béla már érett fővel megírt visszaemlékezése: „*Istenem, akkor tértünk vissza Konstantinápolyból mi, Abdul Kerimnek díszkardot vitt, iskolakerülő leventék s én a lelkes bankettek zsvijában azt hittem, hogy a világ tengelye körültem forog.*” Nekünk magyaroknak azonban a törökbarátság hatalmas kulturális eredményt hozott. A szultán hálájának kifejezéséül szárnysegédje *Tahir* bej által visszaküldette hazánknak a török tulajdonban lévő corvinákat. A könyveket, bár politikai okok miatt Bécsben adták át, a pesti Egyetemi Könyvtár kapta, mert a küldöttség tagjai a pesti egyetem polgárai voltak.

Felhasznált irodalom: *Magyarország története 1848—1890. II. köt.* Akadémiai, 1979.; *Vasárnapi Újság*, 1877. évi számai; *Magyarország és a Nagyvilág*, 1877. évi számai; Madarász József: *Emlékirataim 1831—1881.* Franklin, 1883.; Tarr László: *A délibábok országa.* Magyar Helikon, 1976.; *Visszaemlékezések az 1848/49-ik évi szabadságharcra.* Székesfehérvár, Csitári és tsa. 1897.; Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái I—XIV. kötet.* Hornyánszky, 1891—1914.; *A Pallas Nagy Lexikona I. köt.* Bp., 1893.; Tóth Béla: *A magyar anekdotakincs. IV. köt.* Bp., Singer és Wolfner. én.; Tóth Béla: *Konstantinápolyi emlékek.* Athenaeum, 1877.; Gundel Imre—Harmath Judit: *A vendéglátás emlékei.* Bp., KJK. 1979.; Hegedüs L.: *Két Andrássy és két Tisza.* Athenaeum, 1937.; Csapodi Csaba—Csapodiné Gárdonyi Klára: *Bibliotheca Corviniana* (II. jav. kiadás). Magyar Helikon—Corvina, 1976.